

ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ МАГИСТРАТУРА ТАЛАБАЛАРИНИНГ
КРИАКТИВ КУНИКМАЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ТЕХНОЛОГИЯСИНИ
ТАКОММИЛЛАШТИРИШ

Яндашева Гулчехра Собиржановна

Низомий номидаги ТДПУ ўқитувчиси.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14497263>

Аннотация. Ушбу мақолада креатив педагогика фанининг замонавий педагогиканинг устувор йўналишларидан бири эканлиги, шунингдек шахсда креативлик сифатларини ривожлантириш аҳамияти ёритилган.

Калим сўзлар: “Креатив педагогика”, туркум фанлар, инновацион, касбий камол, онтогенезининг, методологик гоялари, ижтимоий-иқтисодий, интеграцияси, узлуксизлик, ворисийликни, таълим департаменти, стимул, муайян, мушоҳада, оригинал гоялар, стратегия.

IMPROVING THE TECHNOLOGY OF DEVELOPING CREATIVE SKILLS OF
MASTER'S STUDENTS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Abstract. This article highlights that the science of creative pedagogy is one of the priorities of modern pedagogy, as well as the importance of developing creative qualities in a person.

Keywords: "Creative pedagogy", a series of disciplines, innovative, professional development, ontogenesis, methodological ideas, socio-economic, integration, continuity, continuity, educational department, incentive, concrete, observation, original ideas, strategy.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКИХ
СПОСОБНОСТЕЙ МАГИСТРАНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Аннотация. В данной статье подчеркивается тот факт, что наука творческая педагогика является одним из основных направлений современной педагогики, а также важность развития творческих качеств человека.

Ключевые слова: «Креативная педагогика», категория дисциплин, новаторство, профессиональная зрелость, онтогенез, методические идеи, социально-экономические, интеграция, преемственность, преемственность, отдел образования, стимул, детерминация, наблюдение, оригинальные идеи, стратегия.

Замонавий педагогика фанида “креатив педагогика” тушунчаси кўлланила бошлаганига ҳали у қадар кўп вақт бўлмади. Бироқ, ўқитиш жараёнига инновацион ҳамда ижодкорлик ёндашувларини қарор топтиришга бўлган эҳтиёж “Креатив педагогика”нинг педагогик туркум фанлар орасида мустақил предмет сифатида шаклланишини таъминлади.

Ушбу предмет асосларини педагогика тарихи, умумий ва касбий педагогика ҳамда психология, хусусий фанларни ўқитиш методикаси, таълим технологияси ва касбий этика каби фанларнинг методологик гоялари ташкил этади. “Креатив педагогика” фанининг умумий асослари мутахассис, шу жумладан, бўлажак мутахассисларнинг касбий камол топишлари учун зарур шартшароитни яратишга хизмат қилади. Юртимизда энг қадимги даврларданок илм толибининг ўқув муҳитига криативлигини муаммосига муайян даражада эътибор қаратиб келинган.

Аллонамларимиз таълим мухитини ўзгартириш, уни ўқувчи шахсига йўналтириш ҳақида айрим фикрларни илгари суришган. Хусусан, буюк ўзбек шоири Алишер Навоий (1441-1501) “Маҳбубул-қулуб” асарининг “Дабиристон (мактаблар) зикрида” номли ўн саккизинчи фаслида ўз даври таълим тизимининг яхши-ёмон томонларини холис баҳолаб, ўқитувчининг ўқувчи таълим-тарбиясидаги ўрнини юксак баҳолаган ҳолда, мактабдорларнинг ўқувчига аёвсиз муносабатда бўлишини танқид остига олади: “мактабдор бегуноҳ маъсумларга жафокор..., кўбрагида таъб ғилзати (қаттиқлиги) падидор (ошкор) ва ақл қиллатиға (камлигига) гирифтор” деб таъкидлайди. Албатта, ўқитувчи-ўқувчи муносабатларининг бундай авторитар услуби илм толибининг самарали -лашуви ва таълим жараёнига кривактивга салбий таъсир кўрсатади. Шу сабабли Алишер Навоий мактабдорга хос бундай хусусиятларни салбий баҳолаган.

Педагогик касбига қўйилаётган замонавий талаблар моҳиятидан келиб чиқиб айтиш мумкинки, бўлажак ўқитувчининг касбий соҳадаги самарали фаолиятининг муҳим кўрсаткичи унинг -лашув даражаси билан белгиланади. Сўнги йилларда республикамизда М.Қуронов, Н.Муслимов, Д.Х.Насриддинова, Ш.Н.Мажитова, Ф.Р.Юзликбаев, Н.М.Эгамбердиева, Н.Г.Исмаева каби олимлар томонидан бўлажак ўқитувчиларнинг касбий-шахсий -лашуви ўзаро уйғун ходиса сифатида ўрганилмоқда.

Муаммога оид илмий-педагогик ва методик адабиётларни ўрганиш натижасида педагогика олий таълим муассасаси талабаларининг -лашувини таъминлашда -лашув ва кривактивнинг ўзаро алоқадорлигини назарда тутган ҳолда, бўлажак ўқитувчиларнинг самарали - кривактивини таъминлашнинг педагогик шарт-шароитларини аниқлаш муҳим аҳамиятга эга деган фикрга келдик.

Илмий адабиётларда - кривактив муаммосининг муайян жиҳатларини аниқлашга, хусусан, кривактив (адаптация) тушунчасининг мазмунини таҳлил этиш, - кривактив ходисасининг моҳиятини белгилаш ва унинг айрим қирраларини ёритишга алоҳида эътибор қаратилган.

Креативлик (лот., инг. “create” – яратиш, “creative” яратувчи, ижодкор) – индивиднинг янги ғояларни ишлаб чиқаришга тайёрликни тавсифловчи ҳамда мустақил омил сифатида иқтидорлиликнинг таркибига кирувчи ижодий қобилияти маъносини ифодалайди. Шахснинг креативлиги унинг тафаккурида, мулоқотида, ҳис-туйғуларида, муайян фаолият турларида намоён бўлади. Креативлик шахсни яхлит ҳолда ёки унинг муайян хусусиятларини, зеҳни ўткирликни тавсифлайди. Шунингдек, креативлик иқтидорнинг муҳим омили сифатида акс этади. Шу ўринда биз ҳам тадқиқот ишимизнинг таянч тушунчаси сифатида кривактив (адаптация) атамасига кенгрок тўхталиб ўтамиз.

Физиологик кривактив дейилганда асосида организмнинг атроф-муҳит ўзгаришларига мослашишга қодирлиги турадиган физиологик реакциялар йиғиндиси тушунилади. --психологик кривактив шахснинг - муҳитда ўз ўрнини топа олишга қодирлигидир (Педагогик энциклопедик луғат).

Ўқоридаги таърифларни умумлаштирган ҳолда кривактив жараёнига хос асосий жиҳатлар қуйидагилардан иборат:

- 1) бир томондан индивид ва иккинчи томондан, муҳит эҳтиёжларининг тўлиқ қондирилиши жараёни. Бу индивиднинг табиат ёки - муҳит билан ўзаро уйғунлик ҳолати;
- 2) индивиднинг табиат ёки - муҳит билан ўзаро уйғунлигининг вужудга келишида восита бўлиб хизмат қиладиган жараёндир.

Криактив – ўзгарувчан таълим муҳитида ўзлигини намоён эта олиши учун шахснинг янги шарт-шароитларни муваффақиятли ўзлаштириши, мавжуд шароитга мос мақомни эгаллашидир. Бошқача қилиб айтганда, мослашиш ички ноқулайлик ҳиссидан холи тарзда, ташқи муҳит билан зиддиятга бормай, инсоннинг ташқи муҳитнинг турли хил талаблари (ва жисмоний)га мослаша билиш лаёқатини назарда тутади.

Педагогика олий таълим муассасаси талабаларининг - криактивини таъминлаш муҳим муаммо эканлигини илмий-педагогик асослаш ҳақида гап борар экан, мазкур ҳолатда “- мослаштириш” тушунчасига педагогик нуқтаи назардан ёндашиш ва унинг педагогик хусусиятларини ёритиш муҳим аҳамият касб этади. Чунки аксарият тадқиқотчилар криактивнинг ўзига хос тури сифатида --психологик криактивга алоҳида эътибор қаратиб, унинг фақат психологик жиҳатларини ёритадилар. Бизнингча, криактив жараёни ўзликни англаш, шахс сифатида ўз “Мен”ини баҳолаш жараёнидир.

Педагогика фанлари доктори Н.М.Эгамбердиева таъкидлаб ўтганидек, “Инсоннинг келгусидаги ўзгаришларга олдиндан тайёргарлик кўриши, - шароитлар ўзгариши билан юриш-туришини ўзгартириши - адаптация дейилади”, “шахснинг -лашуви – таълим-тарбия таъсирида инсон психологик функцияларининг такомиллашуви, --ахлоқий кадриятлар, хулқ-атвор меъёр ва қоидаларининг ўзлаштирилиши, дунёқарашининг бойиши жараёни ва натижаси бўлиб, криактив, шу жумладан, - криактивга аниқ мақсадга қаратилган педагогик таъсир кўрсатиш натижаси сифатида қараш мақсадга мувофиқдир” .

Аксарият тадқиқотчилар “-лашув” ва “- криактив” тушунчаларини махсус хусусиятларига кўра фарқлаб талқин этадилар. Бошқа бир гуруҳ тадқиқотчилар эса уларга ягона тушунча сифатида қарайдилар. Биринчи гуруҳга оид назарий ёндашув тарафдорларининг фикрича, -лашув инсоннинг - меъёр, хулқ-атвор тамойиллари ва кадриятларини эгаллашига қаратилган мураккаб жараён бўлиб, у алоҳида шахсга маълум бир жамият фуқароси сифатида ўзлигини намоён этиш имконини беради. - криактив эса, жамият томонидан шахсга тақдим этилган мазкур имкониятнинг амалга оширилишини ифодалайди. Ушбу жараёнда бирор кишига мансуб хулқ-атвор меъёри ва кадриятларининг - гуруҳ кадриятлари билан ўзаро криактиви таъминланади.

Иккинчи гуруҳ олимларнинг фикрича, инсоннинг аниқ бир - шароитга криактиви ёки ундан ажралиб чиқиши (индивидуаллашуви) -лашув жараёни мазмунини ташкил этади. Бунда криактив субъект ва - муҳитнинг ўзаро фаол яқинлашиши натижаси сифатида қаралади. Индивидуаллашув инсоннинг объектив эҳтиёж билан боғлиқ ҳолда, жамиятда муайян алоҳидаликка интилиши бўлиб, ўз-ўзини намоён этишга эҳтиёж натижасида вужудга келади.

Бизнингча, “-лашув” ва “- криактив” тушунчаларига бошқа нуқтаи назардан ёндашиш лозим. Чунки айнан - криактив -лашув жараёнининг тезлашиши ёки секинлашишига ўзининг аниқ таъсирини кўрсатади. Янги жамоага низоларсиз мослашиш шахсга самарали -лашиш имконини беради.

Биз талабанинг ОТМга - криактиви деганда унинг янги микро- муҳитнинг ахлоқий-дидактик талабларига тўғри муносабатда бўлиши, тўла эътироф этиши, янги жамоада ўзаро муносабатларга фаол ва позитив киришиб кетиши, педагогик ихтисослигини эътироф этиши ҳамда ўзида касбий-шахсий сифатларни ривожлантиришга интилишини тушунамиз.

Талабанинг педагогика олий таълим муассасаси шароитига - криактивини таъминлашда қуйидагиларга алоҳида эътибор бериш жоиздир:

1) унда - криактивнинг кечиши мураккаб динамик тавсифга эга бўлиб, - ва шахсий аҳамиятли кадриятлар ҳақидаги тасавурларнинг ўзаро уйғунлигини талаб этади;

2) таҳсил жараёнида ўз-ўзини англаш, атроф-олам ва борликка нисбатан кадриятли муносабатлар тизими ривожланади;

3) талабалик йиллари ташкилий, методик, психологик тавсифга эга бўлиб, шахсий-касбий -лашувнинг энг муҳим босқичидир.

Юқоридагиларга асосланган ҳолда, таъкидлаш жоизки, қуйидагиларга кўра педагогика олий таълим муассасаси талабаларини - криактивлигини муаммоси ўта долзарб ҳисобланади:

- мазкур муаммо умумжаҳон аҳамиятига молик бўлиб, хорижий давлат олимларининг ҳам диққат эътибори марказида туради;

- талабанинг ўқув жараёнига психологик криактиви психологик-педагогик, -- психологик, психо-физиологик, шахсий-мотивацион аспектларни қамраб олади. Уларнинг ҳар бири ўқишнинг илк босқичидаёқ талаба тўқнаш келадиган турли даражадаги қийинчилик ва зиддиятлар билан боғлиқ бўлади.

Педагогика олий таълим муассасаси талабаларининг олий таълим муассасасига - криактиви ўзига хос хусусиятларга эга. Таълим олувчининг талабалик мақомини эгаллаши ундан ушбу мақомга мос хулқ-атворни талаб этади.

Мазкур жараён узоқ муддатли тавсифга эга бўлиб, таълим олувчининг -руҳий зўриқишига сабаб бўлиши, талабанинг фаоллиги сусайиши мумкин. Натижада у нафақат янги хулқ-атвор меъёрларини ўзлаштира олмайди, балки кундалик фаолиятни ҳам муваффақиятли амалга ошира билмайди. Айрим талабаларда адаптив имкониятлар паст даражада бўлиши туфайли улар янги шароитда катта жисмоний ва руҳий зўриқишни бошдан кечирадилар. Шу сабабли талабаларнинг ОТМга криактивини психологик-педагогик рағбатлантириш жуда катта аҳамиятга эга.

Умумий ўрта, ўрта махсус, касб-хунар таълими ҳамда олий таълимда ўқитишнинг шакл, метод ва усуллари орасида ўзига хос тафовутларнинг мавжуд бўлиши натижасида вужудга келадиган дидактик тўсиқлар олий таълимдаги - криактивнинг ўзига хос жиҳатларини белгилаб беради.

Мажбурий таълимдан ихтиёрий таълим шароитига ўтиш ва унга оптимал мослашиш талабадан аниқ психологик-педагогик йўналганликни талаб қилади.

Маълумки, ОТМга - мослашиш мураккаб, кўп қиррали ҳодиса бўлиб, ўқишнинг учинчи босқичи охирида яқунланади. Мазкур жараёнда талабаларнинг - криактиви ўзида иккита муҳим жиҳатни акс эттиради:

1) касбий фаолият соҳасига мослашиш: ўқув фаолияти мазмуни, ташкилий жиҳатлари ва шарт-шароитларига мослашиш, ўқув-илмий фаолиятда талабаларнинг мустақиллик кўникмаларини таркиб топтириш;

2) --психологик мослашиш: талабанинг - гуруҳга, ундаги ўзаро муносабатларга мослашиши, ўзининг шахсий хулқ-атвор услубини яратиши.

Педагогика олий таълим муассасаси талабаларининг - мослашишига - психологик, педагогик омиллар таъсир кўрсатади.

Талабанинг ёши, - келиб чиқиши, аввалги босқичда тугаллаган ўқув муассасаси тури - омил ҳисобланади. Психологик омиллар ўз ичига индивидуал-психологик ҳамда - психологик омилларни, интеллект, йўналганлик (ориентация), шахсий салоҳият, гуруҳда ўз ўрнига эгаллик қабиларни қамраб олади. Профессор-ўқитувчиларнинг педагогик маҳорат даражаси, олий таълим муассасасида ижобий-эмоционал муҳитнинг ташкил этилиши, ахборий-методик ва дидактик таъминот қабилар эса педагогик омиллар ҳисобланади.

Профессор-ўқитувчи ва талабанинг мақбул фаолият йўналишини, яъни биргаликдаги фаолиятини йўлга қўйиш самарали - криактивнинг асоси ҳисобланади. Бу жараёнда талаба у ёки бу таълимий мақсадга эришиш йўлларини излаши ва танлай олиши, профессор-ўқитувчи эса уни қўллаб-қувватлаши, фасилататор вазифасини бажариши зарур.

Тадқиқот натижалари шуни кўрсатадики, айти пайтда ҳам муҳитни, ҳам ўз-ўзини ўзгартиришга қаратилган стратегиялар талаба - криактивининг энг юқори даражасини таъминлайди.

Ушбу жараёнда талаба шахсидан чуқур ички ўзгаришлар талаб этилмайди. Энг муҳими, талаба таълим субъекти сифатида олий таълим муассасасига мослашиши лозим.

Талаба (шахс сифатида кенгкамровли ўзгаришларни қабул қилиш ёки аксинча қабул қилмаслиги натижасида)да хулқ-атворнинг муқобил моделларидан бири шаклланади. - криактивнинг қуйи даражасида субъект ташки муҳит билан ўзаро таъсирга киришишдан қочиши ва ўз ички дунёсига ўралашиб қолиши мумкин. Бу хил талабалар олий таълим муассасасидаги мавжуд хулқ-атвор меъёрлари ва дидактик талабларни эътироф этишмайди. Бошқача қилиб айтганда, уларнинг хулқ-атвори - дезадаптация кўринишида намоён бўлади.

Д.В.Колесов томонидан ишлаб чиқилган криактив жараёнининг босқичли модели ўз ичига қуйидаги таркибий қисмларни қамраб олади:

1) уйғунликнинг вужуга келиши – ўзаро кадриятлар тизими ҳамда хулқ-атвор меъёрларига нисбатан ҳурмат негизида индивид ва муҳит ўртасида мувозанатнинг шаклланиши;

2) сохта адаптация – талаба шароитга мослашгандек кўринсада, аслида ОТМда қабул қилинган меъёрларга салбий муносабатда бўлиши;

3) кўникиш – янги муҳит кадриятларини эътироф этиш ва қабул қилиш;

4) ўхшашликка таянган ҳолда мослашиш – индивиднинг руҳий қайта ориентацияси, аввалги қарашлар, ориентация ва установкалар трансформацияси.

Мазкур модел шартли кўринишга эга бўлиб, бунда тасвирланган криактив даврлари бир пайтда амалга ошириш ёки бир-бирининг ўрнини тўлдириши мумкин.

Е.В.Осипчукова биринчи курс талабаси шахси ва талаба таҳсил оладиган гуруҳнинг янги --маданий муҳитга криактив жараёнини қуйидаги босқичларга бўлади:

1) бошлангич давр: унда индивид ва гуруҳ мавжуд - муҳитда ўзини қандай тутиши кераклигини билади, аммо ушбу муҳитга тегишли кадриятлар тизимини қабул қилишга етарлича тайёр бўлмагани сабабли аввалги кадриятлар тизимини сақлаб қолишга интилади;

2) кўникиш даври, бунда индивид ва гуруҳ янги муҳитнинг ўзига хос кадриятлари тизими ҳамда хулқ-атвор меъёрларини эътироф этиб, унга амал қилишга ҳаракат қилади;

3) аккомодация, яъни индивид томонидан мавжуд муҳитга доир кадриятлар тизими асосий элементларининг қабул қилиниши, шунингдек, - муҳит ва гуруҳ томонидан индивидга хос айрим кадриятларнинг эътироф этилиши;

4) ассимиляция, индивид, гуруҳ ҳамда муҳитга хос кадриятлар тизимининг ўзаро мувофиқлашуви амалга ошадиган босқичлар .

Л.М.Лузина томонидан криактивчан хулқ-атворнинг куйидаги стратегиялари ишлаб чиқилган:

- 1) муҳитдаги мавжуд кадриятлар тизимини фаол ўзлаштириш;
- 2) ўз-ўзини ўзгартириш;
- 3) муҳитдан чиқиб кетиб, янгисини излаш;
- 4) муҳит билан алоқани узиб, ўз ички оламига фарқ бўлиш;
- 5) муҳитнинг шартларига сушт ҳолда кўникиш;
- 6) ташқи ўзгаришларни лоқайдлик билан кутиш;
- 7) ички ўзгаришларга нисбатан бефарқлик ва нофаоллик кабилар .

Н.Г.Исмадова касбий криактив нуқтаи назаридан криактив мазмунини уч нуқтаи назардан кўриб чиқишни таклиф этади:

1) физиологик: органлар ва тизимларнинг функцияси; эндокрин регуляция; нерв регуляцияси;

2) --психологик криактив: янги психологик хулқ-атвор меъёрларининг шаклланиши; кўйилган талаб асосида шахсий сифатларни коррекциялаш; янги - муҳитни ўзлаштириш;

3) касбий: меҳнатнинг янги шароитларига; педагогик касбига; билимлари ва педагогик маҳоратини доимий такомиллаштириб боришга одатланиш.

Юқоридаги моделларни ўрганиш ва таҳлил этиш асосида талабанинг педагогика олий таълим муассасасига - криактивига хос бўлган куйидаги умумий даражаларни аниқладик:

1) мутлақ криактив. Олий таълим муассасаси кадрият ва меъёрларини, мақсад ва вазифаларини тўлиқ қабул қилиш, ўқув фаолияти меъёрларига бўйсунушга тайёрлик. Бундай талабалар жамоанинг негизини ташкил этадилар.

2) мимикрия. Таълим мақсади ва вазифаларини, асосий меъёрларини қабул қилмаган ҳолда, иккинчи даражали қоидаларга бўйсунуш. Криактивнинг бундай тури беқарор гуруҳга хос бўлиб, бундай гуруҳга кирувчилар педагогик олий таълим муассасасини тарк этишга тайёр турадиган талабалардир;

3) адаптив индивидуализм. Бундай хусусиятли талабалар ОТМнинг асосий меъёр ва кадриятларини қабул қилган ҳолда, иккинчи даражали қоидаларга бўйсунмаслиги билан тавсифланади.

Педагогика олий таълим муассасаси талабаларини - криактивлигини тўрт босқичли ўзаро таъсир асосида амалга оширилади:

1) шахслараро таъсир босқичи. Мазкур босқичда криактивнинг муваффақиятли кечиши талабанинг, энг аввало, академик гуруҳга хос қадриятлар ва хулқ-атвор меъёрларини ўзлаштириши билан боғлиқ;

2) факултетлараро таъсир босқичи. Бу босқичдаги криактив унинг факультетдаги мавжуд қадриятлар тизимини, факультет маъмурияти, ўқитувчи-профессорлар билан ўзаро мулоқот усулларини қабул қилиши ёки қилмаслиги билан боғлиқ;

3) ОТМ билан ўзаро таъсир босқичи. Бу босқичда талаба педагогика олий таълим муассасасига хос қадриятлар, меъёрларни ўзлаштиради, таълим муассасасига мувофиқлашади ёки мувофиқлашмайди;

4) касбий-қадриятли босқич. Бунда талабанинг педагогик қадриятларни ўзлаштириши ва интериоризациялашуви амалга ошади.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, педагогика олий таълим муассасаси талабаларини гуруҳ таркибида - криактивини таъминлашнинг мазмунан ўзаро бир-бири билан боғлиқ бўлган уч турини кўрсатиш мумкин:

1. Криактивнинг биринчи босқичи коммуникатив фаолият методлари орқали таъминланади, улар талабаларга умумий ўрта, ўрта махсус, касб-хунар таълим муассасаларидаги ўзаро ҳамкорлик тизими ўзгарганлиги сабабли юзага келган мулоқот ва - мақомга эҳтиёжни қондириш имконини беради. Бу жараёнда талабаларни - хулқ-атвор стратегиясини мақсадли танлашга ўргатиш режаси тузилиб, навбатдаги турларда ҳам мазкур жараён давом этади. Аввал яхлит ҳолда гуруҳнинг ўзаро ички ҳамкорлик тизимини жадаллаштириш имконини берувчи методлардан, сўнг академ гуруҳнинг кичик гуруҳлари функционал ўзаро ҳамкорлигини таъминлайдиган методлардан фойдаланилади. Бу биринчи босқич талабаларининг кичик гуруҳларда ишлашини фаоллаштиришнинг зарур шарт-шароитларини таъминлайди.

2. Криактивнинг иккинчи босқичида талабаларнинг индивидуал қизиқиш ва эҳтиёжларига кўра, гуруҳда ўзаро ҳамкорликда фаолият юритишга қаратилган методлардан фойдаланилади. Бу яқка тартибдаги фаолиятнинг натижавийлигини оширади. Бундан ташқари, гуруҳ ичида функционал ўзаро ҳамкорликни ташкил қилиш жараёнида талаба олий таълим муассасаси ҳаётий фаолиятига фаол киришади, уларда содир бўлаётган воқеа-ходиса ва жараёнларга индивидуал дахлдорлик ҳисси шаклланади.

3. Криактивнинг учинчи босқичида қадриятга йўналган фаолият методларидан фойдаланилади. Бу талабаларга мавжуд тажриба мазмунини юқори даражада англаб етиш имконини беради.

4. ОТМга янги қабул қилинган талабанинг адаптив имкониятлари паст даражада бўлгани сабабли, янги шароитда улар катта жисмоний ва рухий зўриқишни бошдан кечирадилар. Шу сабабли талабанинг ОТМга криактивини психологик-педагогик рағбатлантириш жуда катта аҳамият касб этади.

Криактивнинг зарурияти инсоннинг атроф-муҳит билан ўзаро бирликдаги фаолияти натижасида юзага келадиган мавжуд ўзгаришлар шароитида ёрқин намоён бўлади. Олий таълим муассасасида ўқишнинг дастлабки йилидаёқ талаба унинг истиқболдаги ютуқларини таъминлашда муҳим аҳамият касб этувчи янги муҳит ва фаолият шарт-

шароитларига тўқнаш келади. С.А. Гапонованинг таъкидлашича, аксарият талабалар учун янги муҳитдаги шарт-шароитлар – қийинчиликларни енгиб ўтиш жараёни ҳисобланади.

В.В.Лагеров Биринчи курс магистр талабаларининг олий таълим муассасасига кривактиви жадал ва динамик тарзда амалга ошадиган, кўпқиррали ва мажмуавий жараён эканлигини таъкидлайди.

Педагогика олий таълим муассасаси талабаларининг - кривактив жараёнининг умумий тавсифи қуйидаги хусусиятларга эга:

– талабалар индивидуал имкониятлари, эҳтиёжларига кўра, хилма-хил ўқув, меҳнат ва ишлаб чиқариш билан алоқадор, - аҳамиятга молик фаолиятни амалга оширишлари асосида - тажрибани ўзлаштиришларига қаратилган ташкилий-педагогик жараён;

– шахснинг олий таълим муассасаси ўқув жараёнига кўникиши, меъёр, қадрият, педагогик касбининг ўзига хос жиҳатларини фаол ўзлаштириши, ўзига янги - мақомни қабул қилиши, - муносабатлар тизимига уйғун равишда кириша олишини таъминловчи бўлажак касбий фаолиятга доир кўникма ва малакаларни эгаллаш жараёни;

– талабаларнинг олий таълим муассасасида муҳитга мос хулқ-атвор стратегияси ва модели даражасида; тизимли, шахсий-фаолиятли ёндашув негизида ўқув-тарбия, жисмоний спорт фаолиятини қамраб олувчи яхлит жараён;

– янгича фаолият ва мулоқот шароитлари, олий таълим муассасаси муҳити билан интеграциялашув, унинг қадриятлари, хулқ-атвор меъёрларини қабул қилиш, шахслараро мулоқот кўникмалари ва касбий малакаларни шакллантириш жараёни.

Мавзуга доир тадқиқотлар таҳлилидан маълум бўладики, қуйидагилар талабанинг педагогика олий ўқув юртига мослашиши ва самарали таълим олишига таъсир кўрсатувчи омиллар ҳисобланиди:

1) педагогик-психологик ўзига хослик: олий таълим мазмуни, олий таълимда таълимни ташкил этишининг янгича шарт-шароитлари;

2) --психологик хусусиятлар: - муносабатлар янги турини ўзлаштиришга салбий таъсир кўрсатувчи субъектив омиллар (талабада иродавий сифатларнинг паст даражада ривожлангани; танлаган касбини эгаллашга иштиёқнинг сустлиги; ўз кучига ишончнинг йўқлиги, олий таълимда муваффақиятли ўқишни давом эттиришга шубҳа билан қараши кабилар).

Ижодкор шахснинг шаклланишини шахснинг ўзаро мос тарзда бажарилган ижодий фаолият ва ижодий маҳсулотларни яратиш борасидаги ривожланиши сифатида белгилаш мумкин. Ушбу жараённинг суръати ва қамрови биологик ва ижтимоий омиллар, шахснинг фаоллиги ва креатив сифатлари, шунингдек, мавжуд шарт-шароит, ҳаётини муҳим ва касбий шартланган ҳодисаларга боғлиқ. Замонавий шароитда педагогнинг креативлик сифатларига эга бўлиши тақозо этади.

REFERENCES

1. Долгоруков А. Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения:
http://www.vshu.ru/lections.php?tab_id=3&a=info&id=2600.

2. Drapeau Patti. Sparking student creativity (practical ways to promote innovative thinking and problem solving). – Alexandria – Virginia, USA: ASCD, 2014.
3. Инновацион таълим технологиялари / Муслимов Н.А., Усмонбоева М.Ҳ., Сайфулов Д.М., Тўраев А.Б. – Т.: “Сано стандарт” нашриёти, 2015. – 81-б. 4. Савельева М.Г. Педагогические кейсы: конструирование и использование в процессе обучения и оценки компетенций студентов / Учеб.-мет.пособие. – Ижевск: ФГБОУВПО “Удмуртский университет”, 2013. – С. 9.
4. Нишонова С. Воспитание совершенного человека в развитии педагогической мысли эпохи возрождения Востока: Пед. фанлари докт. дисс. автореф. – Т., 1998. – 37 б.
5. Эрнарарова Г.О., Исроилов Қ.Т. Бўлғуси тарих ўқитувчиларида креативликни ривожлантиришнинг педагогик технологиялари/ *Academik research in educational sciences (ARES)*, ISSN 2181-1385, volume 2, issue 4, april 2021, p.1613-1619.